

«ЦАРСТВО НЕБЕСНЕ ВСЕРЕДИНІ НАС»

(Луки 17: 20-21)

Ідея Воскресіння кристалізується у християнстві. На відміну від буквализму первісних релігій і теології іудейства християнство пропонує нове розуміння Воскресіння, втіленого в образі Ісуса Христа – Сина Божого, який «воскрес із мертвих і смертю смерть поправ»¹. Містерію Нового Заповіту сконцентровано в описі подій декількох днів – Таємної Вечері, суду Пілата, розп'яття і воскресіння, де Ісус Христос свідчить про Царство Боже, яке доступне кожному, хто сповідує спокуту, смирення і любов. Невипадково першим, хто увійшов у Царство Небесне, став злочинець, який щиро покався перед Спасителем, що стало потужним настановним посилом для тих, хто зневірився у можливості прощення.

Християнство не є складною філософською концепцією буття, оскільки базується на простих і доступних принципах покаяння і сповіді перед Творцем. Внутрішнє смирення, скромність і відвертість спілкування з Богом допомагає осмислити важливі проблеми буття, пов'язані з ситуаціями внутрішнього вибору; екзистенційними викликами, що виникають у результаті психічних криз і ментальних дисонансів; вирішує нагальні проблеми, пов'язані із відчуттям ізольованості, усвідомленням власної смертності, недовірою до оточуючих, невідворотністю страждань тощо. На відміну від політеїстичних ідеологій Ісус Христос не є надприродною істотою, яка карає чужих і благословляє своїх. Передусім – Він Спаситель світу, втіленого в образі звичайного теслі, який власним прикладом надихає кожного з нас до життєствердної любові.

Відповідно до Євангельських переказів світ давно чекав, але не прийняв Христа. У результаті Його було обмовлено, зраджено і розп'ято. Страх перед правдою і прагнення влади спонукали священників зрадити Бога, підступно убивши Його Сина. Незважаючи на відчай і зневіру близького оточення, яке не вірило у воскресіння, Христос повстав із мертвих, продемонструвавши тим самим перемогу Духу над фізичним світом. Доленосні події, описані у чотирьох канонічних Євангеліях і численних апокрифічних переказах, свідчать про те, що ця історія є правдивою.

Іудейський календар. На відміну від вітчизняного відліку часу юдейська доба починається із заходом сонця, оскільки вважається, що у цей момент зароджується новий місяць: «І був вечір, і був ранок – день один» (Буття 1). Відповідно Песах також починають святкувати з 14 на 15 нісана. Ісуса Христа арештували увечері 14 нісана, тобто напередодні свята, і стратили приблизно опівдні. До початку суботи (вечір п'ятниці) його тіло мали зняти з хреста і поховати, що пов'язано з релігійними заборонами на шабат (мал. 1).

¹ Ц-сл.: «Хр̄̄тос̄̄ воскр̄̄се̄̄ із̄̄ м̄̄ртв̄̄ых̄̄, см̄̄рт̄̄ю см̄̄рт̄̄ь попра̄̄въ, ѝ с̄̄щ̄̄им̄̄ь во гр̄̄об̄̄х̄̄х̄̄ жив̄̄от̄̄ь дарова̄̄въ!». (Великодній тропарь).

Сучасна календарна система, доба починається в 0.00					
Четвер		П'ятниця		Субота	Неділя
Юдейська календарна система, доба починається увечері після сходу місяця					
13	14 нісана		15 нісана	16 нісана	17
	Опрісноки		Песах	Ісру хаг	
Євхаристія Чаша Спокути Міф відданості і зради	Арешт Допит Каїфи Суд Ірода Суд Пілата	Страта Розбійники Завіса Храму Поховання	Самогубство Іуди Страждання Петра Первосвященики в Ірода	Воскресіння, Легіонери Ангели у гробі, Свідчення Іоанна Видіння Марії Дорога Еммаус	
Мал. 1. Арешт, суд, страта і Воскресіння Ісуса Христа					

У рік розп'яття Ісуса Христа перший вечір Песаха припав на четвер 14 нісана, який називають «Таємною вечерею». За традицією іудеїв пасхальний агнець має бути заколений «між двома вечорами», тобто між заходом сонця та закінченням вечірньої зорі. Відповідно до звичаю пасхальне ягня куштували стоячи, але згодом під впливом античної культури трапезували лежачи. Оскільки це вважалося ознакою вільних людей. Кожен присутній лежав, спираючись на ліву руку, щоб права могла бути вільною. Обмивати ноги гостям було справою рабів; але перед таємною вечерею Сам Христос смиренно виконував цей обов'язок щодо своїх учнів, які від здивування поринули у глибоку мовчанку, порушену Петром, який вигукнув: «Господи! Чи тобі мити мої ноги?» Продовжуючи обмивання, Христос заявив, що учні, як обмиті водою духовного вчення із джерела життя, є чистими, додавши, «але не усі». Упродовж вечері Христос пояснював присутнім значення того, що Він зробив, як ознаки смирення, з яким вони мають ставитися один до одного. Іуда лежав поблизу Христа. «Дух Його засмутився» і Він промовив: «Істинно, істинно говорю вам, що один з вас Мене зрадить». Учні збентежились, запитуючи «Чи не я, Господи?». Не став винятком Іуда, запитавши: «Чи не я Господи?», який отримав ствердну відповідь: «Ти сказав». Після чого він подав Іуді прісний хліб, який умочив у блюдо, промовивши: «Що робиш, роби швидше». Після того, як Іуда вийшов Христос встановив таїнство Євхаристії, дав учням нову заповідь про смиренність і християнську любов, передбачивши не лише зраду Іуди, але зречення Петра, повідомивши про майбутню долю християнської Церкви і всього світу.

Євхаристія складається з хлібопереломлення і причастя вином, Під час вечері Він «взяв хліб і, благословивши, переломив і, роздаючи учням, сказав: “Прийміть, їжте; це Тіло Моє”. І, взявши чашу та благословивши, подав їм і промовив: “Пийте від неї всі; бо ця є Кров Моя нового завіту, яка за багатьох виливається на залишення гріхів”» (Матвія 26: 26-30).

Таїнство переломлення хліба. Історичним контекстом християнського хлібопереломлення є Песах, коли євреїв було остаточно звільнено від єгипетського рабства. Невипадково свято свободи богообраного народу стало передвісником духовного звільнення усього людства [1].

Ламаючи мацу і подаючи її учням, Христос промовив: «Це тіло Моє, що за вас видається; це чиніть на мій спогад» (Луки 22: 19). Маца є сполосованою і проколотою (мал. 2), оскільки символізує «хліб скорботи», а також втілює безгрішне тіло Господа, що пояснює заборону різати хліб. Донедавна в українських селах існувала заборона користувалися гострими предметами для поділу хліба, який зазвичай ламали (пор. з антропоморфізмами: «Хліб усьому голова», «Хліб – батько, вода – мати»). Натомість весільний хліб різали, імітуючи тим самим поділ жертвовної тварини-тотему. Звідси зооморфні назви ритуального хліба – коровай, біл. яловіца або його зменшеної проєкції – рогалик (псл. *koḡva – «корова» < і.-є. *koḡ- «різати»).

Мал. 2. Маца.

Ілюстрація з Інтервенту

Хлібопереломлення (з гр. «подяка») сприймають як заповіт Ісуса («Це творіть на мій спогад», Лк. 22:19), а також як таїнство, що несе у собі ідею особливого благословення, освячення та проголошення воскресіння-повернення Господа. Ламаючи і благословляючи хлібом ближнього священник повторює дії Христа, передаючи Його благословення своїм учням, яких називав «друзями»: «Ви друзі мої, якщо чините все, що Я вам заповідую» (Іоанна 15: 14), Кожен прочанин ніби стає учасником Таємної

Вечері, слухаючи разом з учнями вечірню проповідь Христа про спокуту, смирення і любов. Так само як учні він задає одвічне собі питання: «Чи не я, Господи?», здійснюючи свідомий вибір між вірністю-стражданням і зневірою-зрадою (мал. 3-4).

Причастя вином. У Євангелії говориться, що Ісус узяв чашу під час Пасхального Седера, відому як Чаша Спокути або Чаша Визволення, і промовив до учнів: «Ця чаша є Новим Заповітом у Моїй крові, яка за вас проливається» (Лука 22: 20). Напевне це була третя чаша, оскільки Він узяв її «після вечора» (1 Коринтян 11: 25). Чашу було наповнено червоним напоєм із плоду виноградної лози, що символізує кров Великоднього ягняти. Ісус також назвав Себе Агнцем Божим, принесеним у жертву спокути. У цьому контексті очевидною є аналогія – як кров пасхального ягня захистила віруючих ізраїльтян від гніву земного правителя фараона (втілення гордині і жорстокості), так кров Ісуса покриває усіх віруючих незалежно від національності: «Бо це Кров Моя Нового Заповіту, що за багатьох проливається на відпущення гріхів» (Матвій 26: 28). Потім Ісус сказав: «Істинно говорю вам: Я вже не буду пити від виноградної лози до того дня, коли буду пити нове вино у Царстві Божому» (Марк 14: 25). У цьому разі вино є метафорою Царства Небесного, це божественний напій на кшталт грецької

амброзії – небесна їжа, куштування якої дарує безсмертя і вічну молодість. У Євангелії говориться, що: «як із мертвих воскреснуть, то не будуть женитись, ані заміж виходити, але будуть, немов янголи ті на небі <...> Бо Він є Бог не

Мал. 3. Фреска «Таємна вечеря», Леонардо да Вінчі, 1495–1497, Санта Марія Делле Граціє, Мілан.

Ілюстрація з Інтервенту

Мал. 4. Тайна вечеря, равенська мозаїка VI ст, базиліка Сант Аполлінаре Нуово [2].

мертвих, а живих!» (Марк 12: 25-27).

У Новому Заповіті говориться, що під час Свого другого пришествя Христос сяде на престолі Давида в Єрусалимі, щоб встановити Царство Боже на планеті Земля. У цьому разі зв'язок «Ісуса та Песаха продовжиться», тобто відтвориться Божий план всезагальної спокути, але цього разу у всій повноті і для усіх людей.

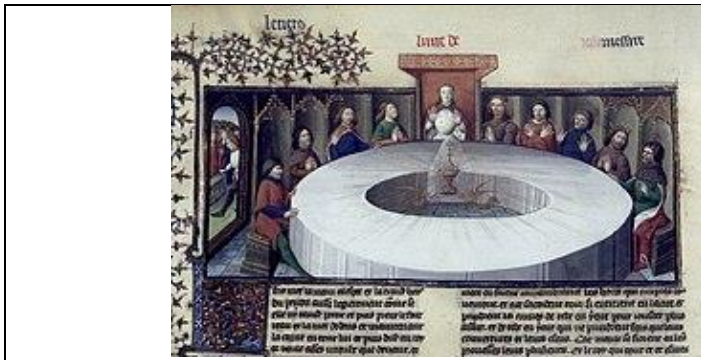
14 нісана, коли було встановлено Новий Завіт з Богом, Його Сина розіпнуть на хресті нащадки тих, кого Він вивід з єгипетського рабства і з ким через Мойсея установив Заповіт вірності, як пророкував Іоанн Хреститель: «Ось Агнець Божий, Який бере на Себе гріх світу» (Іоанн 1: 29), а святий Павло додав: «Бо Великдень наш, Христос, закланий за нас» (1 Коринтян 5: 7)².

З часом прості і зрозумілі слова Ісуса Христа про жертовність і спокуту набули іншого значення. У середньовічній містиці причастя з Чаші Визволення стало трактуватися як магічний акт отримання надприродних властивостей. Євангельська чаша отримала назву Святого Граалю (ст-франц. Graal, Grâl < грец. χρῆῖρ – «чаша», лат. Gradalis – «ємність» [4]). У французьких легендах одна з знарядь Страстей – чаша, з якої Ісус Христос пив на Таємній вечорі і в яку Йосип Аримафейський зібрав кров із ран розіп'ятого на хресті Спасителя. Легендарні лицарі Круглого столу проводили своє життя у пошуках Святого Граалю, який (разом із списом, що пронизав тіло Христа), нібито зберіг і привіз до Британії Йосип Аримафейський. Той, хто відпив з чаші Граалю, отримує прощення гріхів, вічне життя і т. п. У деяких версіях навіть близьке споглядання магічного предмета дає безсмертя, а також різні блага у вигляді їжі, напоїв, багатства тощо [4].

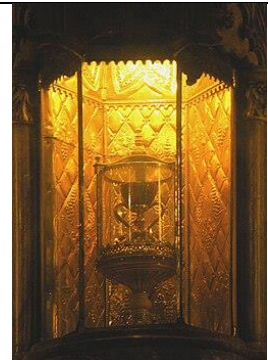
² Історичні джерела повідомляють, що церкви в регіоні, де служив Павло, святкували Песах і розп'яття Месії саме 14-го нісана.

Арешт Ісуса Кайяфою відбувся у переддень Песаха, тому Його відвели до

Мал. 5. Явлення Граалю Артуру та лицарям Круглого столу на свято П'ятидесятниці. Мініатюра рукопису «Ланселот і Св. Грааль», 1407 р. Ілюстрація з Інтернету.

Мал. 6. Чаша у кафедральному соборі Валенсії. Ілюстрація з Інтернету.

преторії, щоб не осквернитися і їсти Пасху «чистими». Навіть язичник Пілат, який прославився своєю жорстокістю і ненавистю до єврейського народу, намагався виправдати Ісуса: «Ви маєте звичай, щоб я випустив вам одного на Песах. Чи хочете, відпущу вам Царя Юдейського? Та знову вони зняли крик, вимагаючи: Не Його...» (Івана 18: 28, 39-40). Однак намагання залишитися осторонь, здійснивши убивство Сина Божого чужими руками, виглядало як **наївна** спроба ухилитися від цієї події. Під час виголошення приговору підбурений первосвященниками натовп кричав: «Візьми, візьми і розіпни Його! <...> Кров Його на нас і на дітях наших» (Іоанн 18: 28-38). Ісуса

Мал. 7. Базилика Сан-Вітале. Равенна. Італія. XVI ст. [3].

було страчено на Песах – того самого дня, коли усі євреї приносили у жертву агнця як пам'ять про тих ягнят, кров яких в 1500 році до н. е. змусила Ангела смерті обминути їхні родини. Жертва агнів стала ознакою звільнення від земного рабства, натомість жертва Агнця Ісуса знаменує велике звільнення від рабства гріха ³.

Отже, Ісус Христос на Песах став Агнцем Божим, якого принесли у жертву, понісши гріхи людей на хрест, а Його кров, так само як кров агнця, стала захистом від смертного вироку. Він воскрес на свято перших плодів (Ісру хаг), будучи Першим Плодом майбутнього воскресіння. Через п'ятдесят днів, на Шавуот або П'ятидесятницю Святий Дух вилився на Його учнів (мал. 7).

³ У контексті Песаха маємо історію народу, зовні звільненого з рабства, але чий серця постійно бунтували проти їхнього Викупителя. Навіть після чудесної спокути, незважаючи на численні чудеса і знамення, отримання Тору на горі Синай і почувши Божий голос, що говорить з небес, незважаючи на урочисту обіцянку слідувати за Ним, народ Ізраїлю відкинув Бога, порушив Його заповіді, створивши золотого ідола, а потім вибравши царя Самуїла (відмова від Бога як Царя).

Мал. 8. Воскресіння. Символічне зображення. Кришка саркофагу. Музей Піо-Крістіано, Ватикан. Ілюстрація з Інтернету.

Історія святкування. На сьогодні дата Великодня обчислюється за місячно-сонячним календарем, що робить його перехідним святом. Натомість єврейський Песах вираховується за місячним календарем. Свято Воскресіння існувало вже при апостолах і спочатку було присвячене спогаду про страту Ісуса Христа, тому на Сході Римської імперії відбувалося 14 нісана, у день приготування євреями пасхального ягня. Великдень став головним святом з початку існування християнської церкви, де Страсна п'ятниця вважалася днем посту і скорботи⁴. Період з п'ятниці до неділі називали «Великоднем хрещеним» (pascha stucificationis), який фактично збігався з єврейським Песахом. Після неї відзначалося власне Воскресіння Христове як «Великдень радості» (pascha resurrectionis). Незабаром стала помітною відмінність

традицій помісних церков. Виникла «великодня суперечка» між Римом і церквами Малої Азії. Прочани останньої називалися «чотиринадцятниками» або «квартодециманами» (від 14 числа місяця нісана), оскільки вони, спираючись на авторитет Іоанна Богослова, суворо трималися звичаю святкування Великодня 14 нісана незалежно від дня тижня. Звідси відповідь, чому Великдень часто називають Паскою.

На Заході, який не відчував впливу іудохристиянства, склалася практика святкування Великодня у перший недільний день після Песаха. Питання єдиного дня святкування Великодня розглядалося на скликаному у 325 р. соборі єпископів у Нікеї, згодом названому Першим Вселенським. На соборі було прийнято рішення погоджувати день святкування Великодня між громадами та засуджено практику орієнтації на єврейську дату, що випадала до весняного рівнодення. Нікейський собор визначив святкувати Великдень у неділю, наступну за повним місяцем першого весняного місяця, тобто того місяця, повня якого або збігається з днем весняного рівнодення або буває після цього дня.

Згодом в Олександрії було створено великодні таблиці, основою яких покладено 19-річний місячно-сонячний цикл, а за дату весняного рівнодення прийнято 21 березня. У VI ст. відповідні правила були прийнятими Римською церквою і використовувалася у всьому християнському світі до кінця XVI ст. Східна або Олександрійська Пасхалія побудована на чотирьох обмеженнях, викладених ієромонахом Матфієм Властарем: «Перше – ми повинні здійснювати Великдень після весняного рівнодення; друге – здійснювати не в один день з юдеями; третє – не просто після рівнодення, але після першого

⁴ Про це зазначає «Пастир Єрми» – апостол, обраний із семи десяти. Тертуліан вважав неділю днем радості.

повного місяця, що має бути після рівнодення; четверте – і після повні не інакше, як першого дня тижня за іудейським рахунком. Тому, щоб ці чотири обмеження дотримувалися рівно мудрих і простих, і щоб християни по всьому всесвіту святкували» [5].

У 1582 р. в Римо-католицькій церкві папа Григорій XIII ввів нову пасхалію, названу «григоріанською», в результаті чого змінився увесь календар. Константинопольський патріарх Єремія не лише відхилив пропозицію папи, але надав анафемі тих, хто прийняв григоріанську пасхалію. У зв'язку з цим католицький Великдень часто святкується раніше іудейського або в один день і випереджає православний іноді більше, ніж на місяць. У 1923 р. Константинопольський патріарх Мелетій IV (Метаксакис) провів «Всеpravославну» нараду, на якій було прийнято новоюліанський календар, ще точніший, ніж григоріанський. У березні 1924 р. на новий стиль перейшли Константинопольська, Елладська та Румунська церкви. На Всеpravославній нараді 1948 р. у Москві було вирішено, що Великдень відзначається усіма православними церквами за Олександрійською пасхалією та юліанським календарем. На сьогодні юліанським календарем користуються лише Російська, Єрусалимська, Грузинська, Сербська та Синайська православні церкви, а також Афон.

Висновок. Святкування Великодня пройшло тривалий шлях еволюції від візуальної фіксації весняного відродження природи, початку нового землеробського і скотарського циклу. У священній історії єврейського народу свято відродження стало синонімом до звільнення від єгипетського рабства, в результаті чого укладається Священний Заповіт з Богом. Очевидно, що шлях морального зростання іудеїв, описаний у Старому Заповіті, є прикладом слідування Божим заповідям. Нагородою з відданість Богу став прихід Месії, який мав остаточно звільнити від рабства гріха. Однак богообраний народ не лише не визнав Христа, але шляхом обману і зради убив Його, стративши поряд із злочинцями. Напередодні жертвовного завершення земного буття Ісус Христос проголосив Новий Заповіт, де богообраними можуть стати не лише євреї, але усі, хто сповідує любов до ближнього, слідує шляхом спокути, праведності і свободи.

Література:

1. Вечеря тайная. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). СПб., 1890-1907. т. VI (1892): Венцано- Винона, С.148-149. URL : https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%AD%D0%A1%D0%91%D0%95/%D0%92%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%80%D1%8F_%D1%82%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0%D1%8F (дата доступу 29.05.2024).
2. Поліщук Н. Іконографія Тайної вечері: Причастя та зрада. URL : https://risu.ua/ikonografiya-taynoji-vecheri-prichastya-ta-zrada_n103929 (дата доступу 12.05.2024).

3. Амурский Д. В. Древние мозаики Равенны. URL : <https://author.today/post/245129> (дата доступу 16.05.2024).
4. Грааль. Енциклопедія сучасної України. URL : <https://esu.com.ua/article-25752> (дата доступу 17.05.2024).
5. Горчаков М. К истории епитимийных номоканонов православной церкви. СПб., 1874. URL : https://azbyka.ru/otechnik/Mihail_Gorchakov/k-istorii-epitimijnyh-nomokanonov-penitentsialov-pravoslavnoj-tserkvi/ (дата доступу 17.05.2024).